

بسم الرحمن الرحيم

آداب شناسی جامعه دینی

رسمی‌فنی بر اندیشه سیاسی در نهج‌البلاغه

تألیف:

سید محسن دوازده‌امامی

عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

این اثر مشعول قانون حمایت مؤلفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۱	امام علی در نهج البلاغه
۱۸	محتوای نهج البلاغه
۱۸	جمع آوری نهج البلاغه و جامع آن
۲۱	استناد و اعتبار نهج البلاغه
۲۵	مکتوبات در مورد نهج البلاغه
۲۹	دین داری و نقادی
۲۹	معنویت گرایی و نقادی
۳۱	آسیب شناسی دینی
۳۳	رابطه دین و عقل
۳۵	بیرون و درون
۳۷	آسیب شناسی
۳۹	خالی از حقیقت
۴۱	پوستین وارونه
۴۳	وارونگی

۴۵	ظاهرگرایی
۴۷	تجارت با دین
۴۹	تخدیری شدن دین
۵۱	بازدارندگی و دین
۵۳	تحریف کردن
۵۷	شریعت و حقیقت
۵۹	مرتد دانستن
۶۱	شادمانی و شادابی
۶۳	شرارت بنام دین
۶۵	اطاعت و آگاهی
۶۷	جداسازی و آسیب
۶۹	شخصه‌های بسوایی
۷۱	مذاقه با نیاوردن قدرت
۷۳	حقیقت تنها آن نیست که ما می‌دانیم
۷۵	تفسیر "اجبیری دین نیست"
۷۷	اثبات سرمایه و انسانیت
۷۹	رحمت و شفقت بر مردمان
۸۰	گزارش یک رویداد
۸۲	انحصارطلبی و دین‌داری
۸۴	حاکمیت حق منت گذاشتن ندارد
۸۶	شناخت‌زدگی در تصمیم‌گیری
۸۸	سخت‌گیری و سخن گفتن به جای دین
۹۰	رحمت و شفقت بر خلق
۹۲	با زمانه آشنا بودن
۹۴	معیار، حقیقت است نه افراد
۹۶	درستی، تنها آن نیست که ما می‌دانیم
۹۸	همدلی میان حاکمان و مردمان
۱۰۰	تمامت خواهی و یکه‌تازی قدرت
۱۰۲	دین‌داران درستکار
۱۰۴	محیط پیدایش اسلام
۱۰۷	استمرار اعتماد عمومی
۱۰۹	پاسداشت سنت‌های نیکو
۱۱۱	کرامت انسانی و تنگناهای اقتصادی

۱۱۳.....	دولت دین‌داران و بحران‌ها.....
۱۱۶.....	پویایی و شادابی یک اجتماع.....
۱۱۸.....	دولت یافتن دانایی.....
۱۲۰.....	بیداد و رفتن از سرزمین.....
۱۲۲.....	دلایل جنبش‌ها و اعتراض‌های عمومی.....
۱۲۵.....	عبرت و عبرات.....
۱۲۸.....	شانه‌های سقوط.....
۱۳۰.....	نفوذ شهروندی.....
۱۳۳.....	تک‌یاب و تکفیر کردن دیگران.....
۱۳۶.....	امتیازخواهی خودپرتربینی.....
۱۳۹.....	آیین‌ها، آیین‌ها.....
۱۴۱.....	آیین مادرگاری.....
۱۴۴.....	رابطه میان ماکمال و مردم.....
۱۴۶.....	برانگیختگی و مبعوث شدن.....
۱۴۹.....	نرمش در گفتمان.....
۱۵۲.....	مدیریت عقلانی.....
۱۵۴.....	آمدن احیاگر و مصلح.....
۱۵۶.....	تجربه‌گرایی و عقلانیت.....
۱۵۸.....	مراقبت و صیقلی شدن.....
۱۶۱.....	منبعی برای مشروعیت دهی.....
۱۶۴.....	امنیت روانی انسان.....
۱۶۷.....	امام علی و مواجهه با "جهل مقدس".....
۱۷۰.....	همانندی با فطرت و طبیعت.....
۱۷۲.....	پی‌نوشت.....

پیشگفتار

اندیشه سیاسی در نهج البلاغه و بررسی رویکرد امام علی نسبت به تعامل انسان در ساخت سراسر و حکومت، یکی از ابعاد مهم در بررسی شخصیت امام علی است؛ جنبه‌ای که بغفل مانده و کمتر بدان پرداخته شده است و باید به آن توجهی درخور شایسته داشت.

نهج البلاغه، مجموعه‌ای از خطبه‌ها، نامه‌ها و کلمات‌های امام علی است که در سال چهارصد هجری توسط ابوالحسن محمد بن حسین معروف به "رضی" جمع‌آوری شده است. در نهج البلاغه، تعالیم و مفاهیم سیاسی چون مشروعیت، مشارکت، آزادی عمومی و اعتبار آن منابع مشروعیت، دولت‌سازی، خردگرایی، پاسخگو بودن قدرت، تعادل سیاسی، نقد قدرت و پرسش‌گری، ارتباط مستقیم مردم و مسئولان سیاسی، اهمیت خرد جمعی، لزوم بهره بردن از تجربه دیگر مردمان، ارزش انسان و محقق بودن او وجود دارد. بسامد واژه‌ها و تعابیری چون حاکم، حکومت، والی، ولایت، امیر، امارت، سائنس و سیاست، بیانگر اعتبار و اهمیت سیاست و حکومت در سیره و اندیشه سیاسی امام علی است. امام علی کسی است که به عنوان امام و پیشوا، زمامداری نظام

اسلامی را در سال‌های ۳۵ تا ۴۰ هجری به عهده داشت. نظام اسلامی در این دوره، دولت بزرگی بود که گستره و دامنه اقتدار آن بر بخش معظمی از آسیا و آفریقا و سرزمین پهناوری گسترانده شده بود.

آنچه در این کتاب آمده، بررسی جایگاه آسیب‌شناسی اجتماعی در اندیشه سیاسی امام علی است. آیا می‌توان به نقادی جامعه دینی پرداخت؟ آیا حاکمیت سیاسی، نسبت به رفتار و عملکرد خود باید پاسخگو باشد؟ آیا می‌توان حاکم، والیان و امیران را در نظام اسلامی مورد سؤال قرار داد؟ آیا چیزی به نام مصونیت از پرسش‌گری و ممانعت از پاسخگویی وجود دارد؟ آسیب‌هایی سلامت یک جامعه را تهدید می‌کند؟ موانع پویایی جامعه دینی کدام است؟ ظاهرگرایی و قشری‌نگری چگونه بنیادهای یک جامعه را تهدید می‌کند؟ عوامل استبداد و انسداد سیاسی چیست؟ معنای استبداد دینی چیست؟

واقع آن است که اجتماع و اجتماعات در استحکام پیوندهای اجتماعی، یکی از مباحث مهم در جامعه‌شناسی سیاسی است. اینکه چه عوامل و فاکتورهایی در ایجاد همگونی میان افراد یک اجتماع مؤثر است و چه آسیب‌هایی بنیاد یک اجتماع را تهدید می‌کند، از دغدغه‌های متفکران و اندیشه‌ورزان علوم اجتماعی است. آسیب‌شناسی اجتماعی (Social Pathology)، در توسعه‌یافتگی و نظام‌های پیشرفته، جایگاه خاصی دارد و برای پویایی و شادابی ساختار، توجهی راهبردی به آن دارند. در به‌عنوان یک نهاد و یا مفهومی فراتر و اندیشه دینی و نظام دینی از مقوله‌هایی که برای بقا و استمرار پویایی و شادابی، نیازمند به بازخوانی و آسیب‌شناسی هستند. آیا آسیب‌شناسی برای حقیقت دین است یا برای برداشت دین‌داران و فهم انسان‌ها از دین؟ اگرچه این مقوله‌ای مورد منازعه است، اما حداقل این باور و اتفاق وجود دارد که دین‌داران در فهم دین و عمل به آن و همچنین در تربیت دینی ممکن است دچار کج‌فهمی و سوءبرداشت

شوند. بدفهمی و برداشت نادرست، کم یا زیاد کردن دامنه و حیطه دین‌داری و استفاده نادرست از دین در مواجهه با امور جدید و نوظهور، از آسیب‌های جدی است که ساحت دین و دین‌داری را تهدید می‌کند. امام علی در نهج‌البلاغه به‌عنوان یک آسیب‌شناس و پاتولوژیست اجتماعی، بر کاستی‌ها و کجی‌ها و آسیب‌هایی که دامن دین و دین‌داری را آلوده می‌کند و بنیاد اجتماع را تهدید می‌کند، اشاره دارد و بر لزوم یک بازبینی و بازبینی تأکید کرده است.

شاید یکی از بیش‌ترین‌های کم‌نظیر نهج‌البلاغه به‌عنوان یک متن دینی و تکست کلاسیک، همین دغدغه و اهتمام بر نقد جامعه دینی و نقادی حاکمیت سیاسی و آسیب‌شناسی آن باشد. امام با سوز و گداز به خطر آشفتگی ارزش‌ها، انحصار حقیقت و موقوفه کردن آن برای یک قوم یا طبقه، خطر خودمحوری و انحصار دانستن خود، امام خواندن خویش و رها شدن از ملاک قانون و میزان عدالت و سیارهای انسانی و الهی اشاره کرده است.

مباحث این کتاب، در فضای مجازی (تلاّ راه) نام "جرعه‌ای از جام علی" ارائه شده است که با تصحیح و ویراست مجدد چاپ شده است. در این یادداشت‌ها، تلاش بر آن بوده است که با رویکرد تعلیمی و مقایسه‌ای و با یک خوانش امروزی، اندیشه سیاسی امام علی مورد تأمل قرار گیرد.